

РОЗДІЛ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,
СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКАОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІЙНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ
ЧЕРЕЗ САМОГУБСТВА ПРАЦЕЗДАТНОГО НАСЕЛЕННЯ
ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНУASSESSMENT OF POTENTIAL ECONOMIC LOSSES THROUGH SUICIDE
OF WORKING POPULATION OF THE BLACK SEA ECONOMIC REGION

У статті проаналізовано рейтинг окремих країн світу, зокрема України, за кількістю офіційно зареєстрованих самогубств на 100 тис. населення та динаміку кількості самогубств в Україні та в Причорноморському економічному регіоні (ПЕР) у 2005–2019 роках, а також кількість офіційно зареєстрованих самогубств у 2019 році за віковими групами в ПЕР. Розраховано, зокрема: потенційні людські втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах в Україні; потенційні людські втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах в ПЕР; потенційні економічні втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах в Україні; потенційні економічні втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах у ПЕР; потенційні економічні втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах у ПЕР за його суб'єктами. Розраховано внесок потенційних економічних втрат через передчасну смертність від самогубств у ПЕР та його суб'єктах у загальній структурі валового регіонального продукту України в 2019 році. Проаналізовано рейтинг окремих країн світу за рівнем щастя, зокрема України. Запропоновані рекомендації щодо зменшення рівня людських і економічних втрат через передчасну смертність від самогубств.

Ключові слова: Причорноморський економічний регіон, працездатне населення, потенційні економічні втрати від самогубства, рейтинг.

В статье проанализирован рейтинг отдельных стран мира, в том числе Украины,

по количеству официально зарегистрированных самоубийств на 100 тыс. населения, динамика самоубийств в Украине и Причерноморском экономическом регионе (ПЕР) в 2005–2019 годах и количество официально зарегистрированных самоубийств в 2019 году по возрастным группам в ПЕР. Рассчитаны, в частности: потенциальные человеческие потери из-за преждевременной смертности трудоспособного населения от самоубийства в возрастных группах в Украине; потенциальные человеческие потери из-за преждевременной смертности трудоспособного населения от самоубийства в возрастных группах в ПЕР; потенциальные экономические потери из-за преждевременной смертности трудоспособного населения от самоубийства в возрастных группах в Украине; потенциальные экономические потери из-за преждевременной смертности трудоспособного населения от самоубийства в возрастных группах в ПЕР; потенциальные экономические потери из-за преждевременной смертности трудоспособного населения от самоубийства в возрастных группах в ПЕР по его субъектам. Рассчитан вклад потенциальных экономических потерь из-за преждевременной смертности от самоубийств в ПЕР и его субъектах в общей структуре валового регионального продукта Украины в 2019 году. Проанализирован рейтинг отдельных стран мира по уровню счастья, в частности Украины. Предложенные рекомендации по уменьшению уровня человеческих и экономических потерь из-за преждевременной смертности от самоубийств.

Ключевые слова: Причерноморский экономический регион, трудоспособное население, потенциальные экономические потери от самоубийства, рейтинг.

УДК 331.101.6

<https://doi.org/10.32843/bses.59-39>

Заюков І.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри
безпеки життєдіяльності
та педагогіки безпеки
Вінницький національний
технічний університет

Zayukov Ivan

Vinnitsia National Technical University

The relevance of the article is due to the high level of premature intentional mortality, which leads to potential loss of human resources, devalues the human capital of Ukrainian citizens and underproduction of gross domestic and gross regional products of the country, including the black sea Economic Region. The purpose of the study is to assess the potential human and economic losses due to suicides of the working population of Ukraine and energy resources. The article analyzes the ranking of some countries, including Ukraine in the number of officially registered suicides per 100 thousand population and the dynamics of the number of suicides in Ukraine and the BSR in 2005–2019 and the number of officially registered suicides in 2019 by age groups in the BSR. It is calculated, in particular: potential human losses due to premature mortality of the working population from suicide in age groups in Ukraine; potential human losses due to premature mortality of the working population from suicide in age groups in the BSR; potential economic losses due to premature mortality of the working population from suicide in age groups in the energy sector; potential economic losses due to premature mortality of the working population from suicide in age groups in the BSR by its subjects. The contribution of potential economic losses due to premature mortality from suicides in the BSR and its subjects in the overall structure of the gross regional product of Ukraine in 2019 is calculated. The rating of some countries of the world on the level of happiness, in particular Ukraine, is analyzed. Recommendations for reducing the level of human and economic losses due to premature mortality from suicide are proposed, in particular, proposals for: reducing morbidity and premature mortality (additional relevance in the context of the COVID-19 pandemic) among the population, especially economically active, which will increase the average life expectancy; changes in the economic model of development from raw materials to high-tech (with a high share of value added), which will increase the level of GDP per capita; reform of the labor market in Ukraine, which should provide for the maximum reduction of the shadow employment sector, increase taxpayers, introduce innovative forms of employment, create decent working conditions and provide preconditions for the calculation of decent wages for the entire employed population; conducting an effective fight against bribery and corruption, which will restore public confidence in all institutions of power in Ukraine and in the energy sector, etc.

Key words: Black Sea economic region, able-bodied population, potential economic losses from suicide, rating.

Постановка проблеми. Одним із найбільш об'єктивних і важливих показників, що визначають, зокрема, соціальний стан країни, якість життя громадян, рівень психічного здоров'я, є частота самогубств (суїциду) [1]. На жаль, Україна, за статистичними даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ), в 2018 році посіла в рейтингу країн світу за кількістю самогубств (серед 184 країн світу) 15 місце, з частотою 18,5 випадків на 100 тис. населення, та знаходиться за цим показником поруч із такими країнами, як: Зімбабве (19,1), Камерун (19,5), Уганда (20), Нігерія (17,3) [2]. Високий рівень передчасної навмисної смертності призводить до потенційних людських втрат, знецінення людського капіталу громадян України та недовироблення ВВП та ВРП країни, зокрема Південним економічним регіоном (ПЕР), що визначає актуальність теми дослідження цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінюванню втрат, спричинених передчасною смертністю, зокрема через навмисне самоубиття (самогубство), присвячено праці багатьох закордонних і вітчизняних учених. Так, серед закордонних учених зазначена проблематика відображалась в наукових працях С. Беркінбаєва (*S. Berkinbayev*), І. Красильникова (*I. Krasilnikov*), Е. Колосовської (*E. Kolosovskaya*), Ж. Солдатенкової (*Zh. Soldatenkova*) та в багатьох інших. Серед вітчизняних учених зазначеною проблематикою активно займаються науковці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України (ІндСД), зокрема: І. Курило, Н. Левчук, Е. Лібанова [3], Л. Луцик [4], О. Макарова, І. Новак, В. Онікієнко, О. Палій, С. Пирожков, Н. Рингач [4], [5], В. Семикіна, В. Стешенко, О. Черенько та багато інших.

Так, 22 жовтня 2020 року в ІндСД під головуванням академіка НАН України Е.М. Лібанової був проведений круглий стіл «*Епідемія травматизму та смертності на дорогах: оцінка економічних, медичних та демографічних втрат України*» [3], де було наголошено на актуальності проблеми та необхідності побудови методичних підходів до оцінювання соціально-економічних збитків через передчасну смертність, зокрема від ДТП, які мають ґрунтуватися на визначенні середньостатистичної вартості життя.

Вчені ІндСД Н.О. Рингач, Л.В. Луцик у статті [4, с. 53–54] навели результати оцінювання втрат років потенційного життя від усіх смертних випадків в Україні до досягнення віку 65 років (дані розраховані за 2013 рік), які становили 7917,05 люд.-років на 100 тис. населення. Крім того, дослідниця Н.О. Рингач в статті [5, с. 75] розрахувала втрати потенційних років життя від навмисної передчасної смерті для осіб до 65 років у 2015 році, які становили для чоловіків 111,8 тис. люд.-років та

для жінок 21,5 тис. люд.-років, або в грошовому виразі – 6,16 млрд грн.

Попри вагомій здобутки закордонних і вітчизняних учених, нині залишаються невирішеними проблеми оцінювання економічних збитків від передчасної смертності, особливо в регіональному розрізі та в розрізі економічних регіонів, зокрема в ПЕР, що і пропонується оцінити на прикладі навмисних самоубиттів (самогубств).

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінювання потенційних людських і економічних втрат через самоубитства працездатного населення у віковій групі 15–64 роки України і ПЕР.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізуємо такий показник, як «*Рейтинг країн світу, зокрема України, за рівнем самогубств*». Цей показник дозволяє порівняти кількість офіційно зареєстрованих випадків самогубств (в річному вимірі) на 100 тис. населення країни. За даними фахівців ВООЗ [2], таке небезпечне соціально-психологічне явище, як самоубитства, є глобальним, за останні 50 років його рівень зріс на 60%. На рис. 1 наведемо відповідні дані щодо рейтингу країн світу, зокрема України.

Дані рис. 1 показують, що найвищий рівень самогубств зафіксовано в Гренландії – 82,3 особи на 100 тис. населення, з яких кожне друге самоубитство здійснює молодь – основа трудового потенціалу. Основна причина – зміна суспільного, соціального й економічного укладів життя мешканців Гренландії, зокрема через її входження до Королівства Данії. Ці ж тенденції характерні і для переважної кількості країн (рис. 1), які зазнали аналогічних змін у середині ХХ сторіччя та не змогли швидко адаптуватися до нових укладів та налагодити ефективні моделі соціально-економічного і політичного розвитку. На жаль, Україна має високий рівень самогубств – 18,5 осіб на 100 тис. населення станом на 1 січня 2019 року – та знаходиться на 15 місці в рейтингу країн світу з найвищими рівнями самогубств. Найнижчі місця в рейтингу займають такі країни, як: Барбадос – 0,4 особи на 100 тис. населення; Антигуа та Барбуда – 0,5; Багамські острови – 1,6; Гренада – 1,7; Ямайка – 2; Кувейт – 2,2; Сирія – 2,4; Сент-Вінсент та Гренадіни – 2,4; Азербайджан – 2,6; ОАЕ – 2,7; Пакистан – 3,1 особа на 100 тис. населення. Отже, в наведених країнах із низьким рівнем самогубств більш характерна така особливість, як вплив релігії (переважно Ісламу), яка категорично забороняє самоубитства і сприймається віруючими як великий гріх.

Доцільно проаналізувати динаміку кількості самогубств в Україні в 2005–2019 рр., зокрема ПЕР, що відображено на рис. 2.

Дані рис. 2 дають підстави стверджувати, що в цілому по Україні намітилася позитивна тенденція протягом 2005–2019 років щодо зменшення

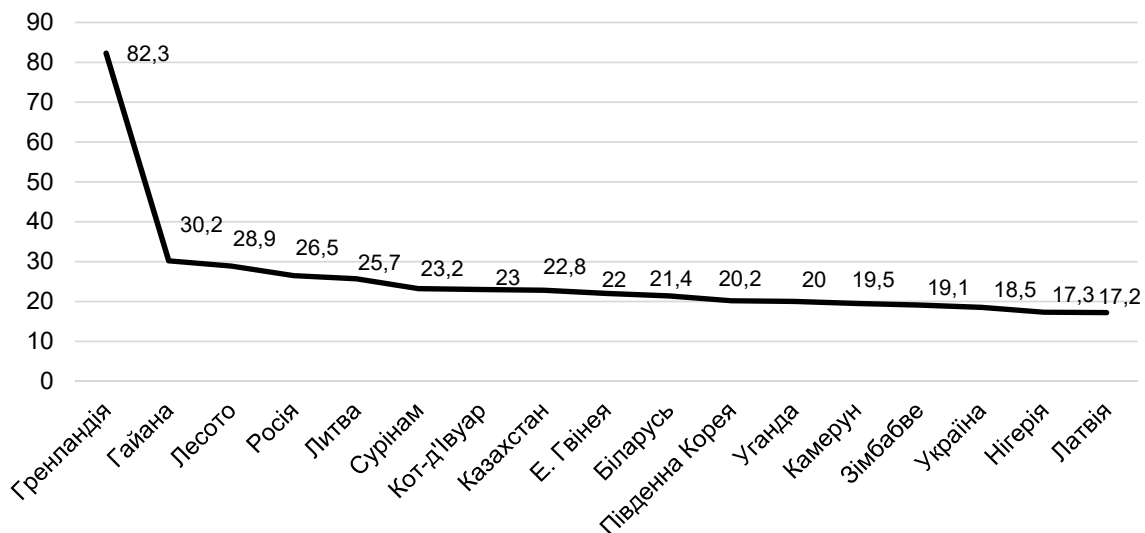

Рис. 1. Рейтинг окремих країн світу, зокрема України, за кількістю офіційно зареєстрованих самогубств на 100 тис. населення (станом на 1 січня 2019 року), осіб¹

Примітка 1 – на рис. 1 наведено рейтинг перших двадцяти країн світу (серед 184 обстежених країн фахівцями ВООЗ)

Джерело: складено автором за статистичними даними [2]

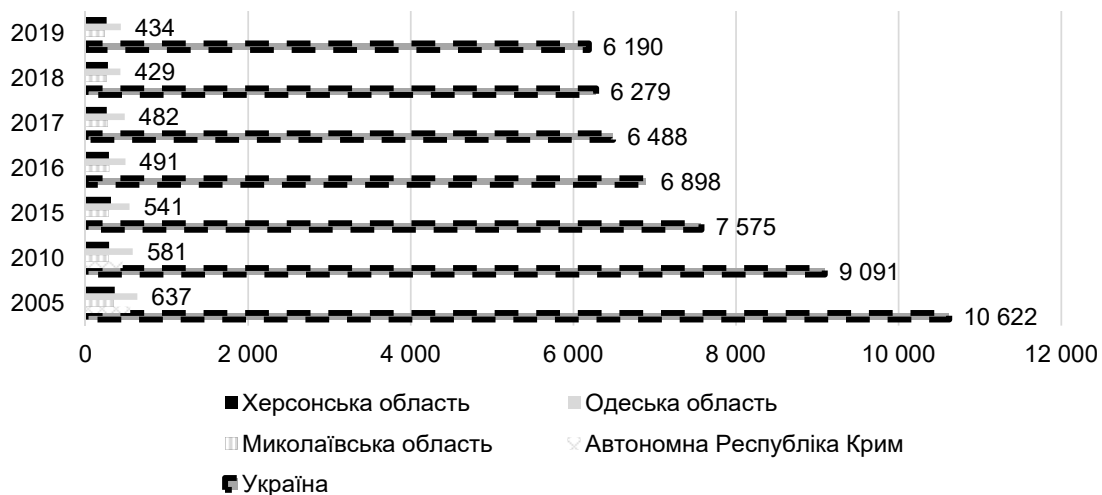

Рис. 2. Динаміка кількості самогубств в Україні та ПЕР в 2005–2019 рр., осіб²

Примітка 2 – починаючи з 2014 року, дані наведені без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: складено автором за статистичними даними [6]

кількості самогубств з 10 622 осіб у 2005 році до 6190 осіб в 2019 році, або на 41,72% (без врахування тимчасово окупованих територій України), зокрема в Миколаївській області за відповідний період зменшення відбулося на 32,94%; в Одеській області на 31,86%; в Херсонській області на 27,85%. Отже, серед ПЕР найбільший рівень зменшення кількості самогубств зафіксовано в Миколаївській області, а найменший у Херсонській області. Якщо проаналізувати структуру самогубств по ПЕР в загальній структурі України, то можна відзначити, що найбільшу питому вагу самогубств займає Одеська область (у 2005 році – 5,99%; в

2019 році – 7,011%), а найменшу, відповідно, Миколаївська область (в 2005 році – 3,26%; в 2019 році – 3,74%). На жаль, в 2019 році ця питома вага зросла порівняно з 2005 роком у ПЕР, зокрема в Миколаївській області на 0,49 в. п.; в Одеській області на 1,01 в. п.; в Херсонській області на 0,80 в. п.

Далі проаналізуємо кількість офіційно зареєстрованих самогубств у 2019 році в ПЕР за віковими групами (рис. 3).

Отже, інформація, зображена на рис. 3, відображає те, що найбільша кількість самогубств приходить на активний працездатний вік, зокрема по ПЕР: в Одеській області у віковій групі

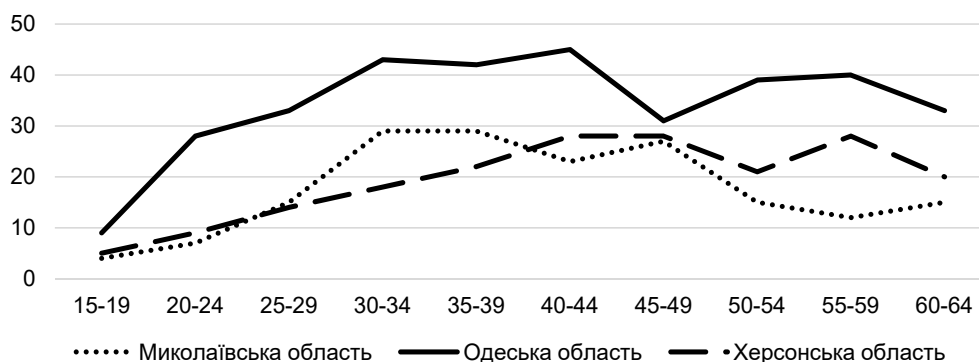

Рис. 3. Кількість офіційно зареєстрованих самогубств в 2019 році за віковими групами в ПЕР, осіб³

Примітка 3 – починаючи з 2014 року, дані наведені без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: складено автором за статистичними даними [6]

40–44 роки; в Миколаївській області – 30–34 роки; в Херсонській області – 40–44 роки та 45–49 років. У середньому по ПЕР пік найвищого рівня самогубств (за даними рис. 3) припадає на вікову групу 30–44 роки, далі він зменшується, але у віковій групі 55–59 років знову зростає, а в наступній віковій групі 60–64 роки зменшується.

Далі перейдемо до оцінювання людських і економічних втрат через високий рівень самогубств в Україні, зокрема ПЕР, які можна розрахувати за такою узагальненою формулою. Так, людські втрати в результаті передчасної смертності працездатного населення (в людино-роках) можна розрахувати як добуток кількості померлих в i -му віці на різницю між фактичним віком на момент смерті і граничним віком працездатного періоду (приймаємо 65 років) (формула 1):

$$P_{\text{тп, люд-роках}} = d_m \cdot e_m, \quad (1)$$

де $P_{\text{тп, люд-роках}}$ – втрати людського потенціалу особами даної вікової групи в людино-роках;

d_m – кількість померлих в i -му віці;

e_m – очікувана тривалість трудової діяльності в i -му віці (до досягнення працездатною особою віку до 65 років).

Потенційні економічні втрати в результаті передчасної смертності працездатного населення (в грошовому виразі) можна розрахувати як (формула 2):

$$P_{\text{тп, грош. одиниць}} = d_m \cdot e_m \cdot RNP_p, \quad (2)$$

де $P_{\text{тп, грош. одиниць}}$ – потенційні економічні втрати людського потенціалу особами даної вікової групи в грошових одиницях;

RNP_p – ВРП на одну працездатну особу відповідного віку, грошових одиницях, який розраховується як відношення фактичного значення ВРП країни (з урахуванням тіньової економіки) до чисельності населення працездатного віку (в нашому випадку в віковій групі 15–64 роки).

У таблиці 1 наведемо вихідні дані для розрахунку потенційних людських і економічних втрат

через самогубства працездатних громадян (станом на 1 січня 2020 року) в Україні та в ПЕР.

Спочатку розрахуємо потенційні людські втрати в людино-роках (використовуючи формулу 1) через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у віковій групі 15–64 роки. Результати розрахунків відображено загалом для України на рис. 4 та для ПЕР на рис. 5. Як свідчать дані рис. 4, загалом по Україні потенційні людські втрати через передчасну смертність від самогубства у віковій групі 15–64 роки становили 105,5 тис. люд.-років, зокрема найбільше втрат зафіксовано у вікових групах 30–34 роки – 20,3 тис. люд.-років.; 35–39 років – 16,8 тис. люд.-років.; 40–44 роки – 12,95 тис. люд.-років.

Аналогічні втрати по ПЕР розраховані і відображені на рис. 5.

Отже, потенційні людські втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у віковій групі 15–64 роки в ПЕР (рис. 5) становили 16,3 тис. люд.-років, внесок яких у загальноукраїнське значення становить 15,45%. Найбільші відповіді втрати по ПЕР фіксуються у таких вікових групах: 30–34 роки – 2970 люд.-років.; 35–39 років – 2604 люд.-років.; 25–29 років – 2356 люд.-років.

Наведемо результати розрахунків (використовуючи формулу 2) потенційних економічних втрат через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у віковій групі 15–64 роки в Україні на рис. 6 та для ПЕР на рис. 7.

Таким чином, потенційні економічні втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства (з урахуванням рівня тіньової економіки в 2019 році) загалом у віковій групі 15–64 роки в Україні становили – 21,6 млрд грн, зокрема по ПЕР – 2,5 млрд грн., що відображено на рис. 7.

За окремими суб'єктами ПЕР зазначені втрати відобразимо на рис. 8. Таким чином, відповідні потенційні втрати є найбільшими в Одеській області – 1,34 млрд грн., зокрема в таких

Вихідні дані для розрахунку потенційних людських і економічних втрат через самогубства працездатних громадян (станом на 1 січня 2020 року)

Показники	Області України			
	Україна	Одеська	Миколаївська	Херсонська
	Значення			
1. Чисельність постійного населення у віковій групі 15–64 роки, осіб	28 199 524	1 588 002	758 251	692 559
2. Валовий регіональний продукт (ВРП) в 2018 році, млн грн.	3560596,0	173241,0	79916,0	55161,0
3. Індекс фізичного обсягу (ІФО) ВРП в 2019 році, % ²	103,2	101,8	104,3	101,9
4. ВРП з урахуванням ІФО в 2019 році, млн грн.	3674534,1	176359,3	83352,4	56209,1
5. Рівень тіньової економіки визначений за методом «ВН–РТ», %	57	51	48	46
6. ВРП з урахуванням ІФО та рівня тіньової економіки за методом «ВН–РТ» в 2019 році, млн грн.	5769018,6	266302,5	123361,6	82065,3

Джерело: розраховано автором за статистичними даними [6; 7; 8]

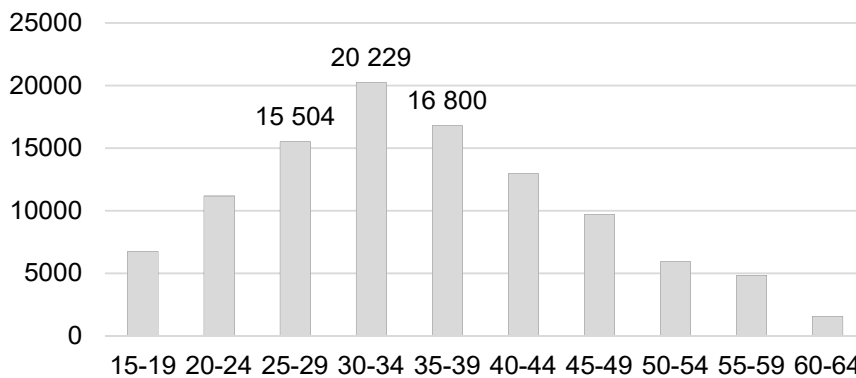

Рис. 4. Потенційні людські втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах в Україні, люд.-років

Джерело: розраховано автором за статистичними даними [6; 7]

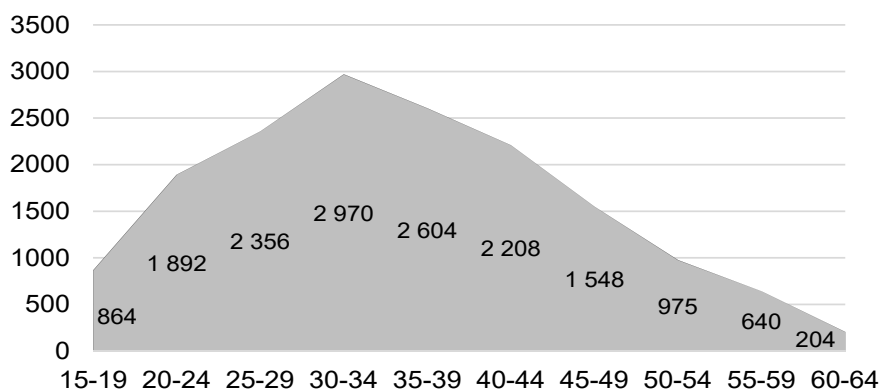

Рис. 5. Потенційні людські втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах в ПЕР, люд.-років

Джерело: розраховано автором за статистичними даними [6; 7]

вікових групах, як: 30–34 роки – 237,9 млн грн.; 25–29 роки – 210,3 млн грн.

У Миколаївській області найбільші відповідні втрати були за такими віковими групами: 30–34 роки – 155,7 млн грн.; 35–39 років – 132,11 млн грн.; 25–29 років – 92,74 млн грн. У Хер-

сонській області вони становлять за віковими групами: 40–44 роки – 76,31 млн грн.; 35–39 років – 72,99 млн грн.; 30–34 роки – 70,38 млн грн. Узагальнено внесок зазначених втрат по ПЕР та окремих його суб'єктах в ВРП України, базуючись на даних 2019 року, та відобразимо дані на рис. 9.

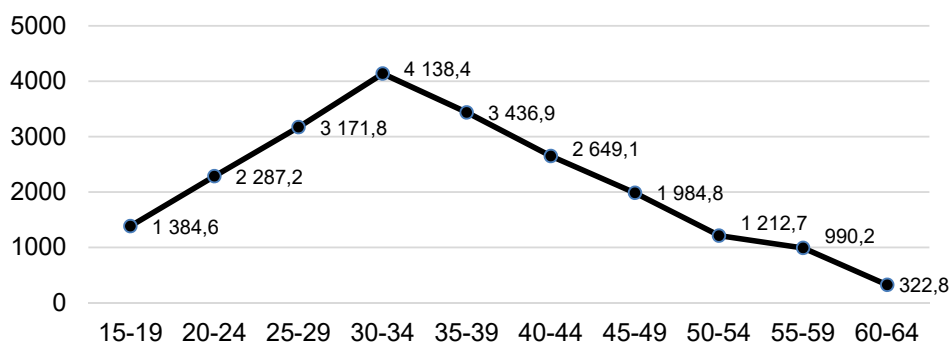

Рис. 6. Потенційні економічні втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах в Україні, млн грн.

Джерело: розраховано автором за статистичними даними [6; 7]

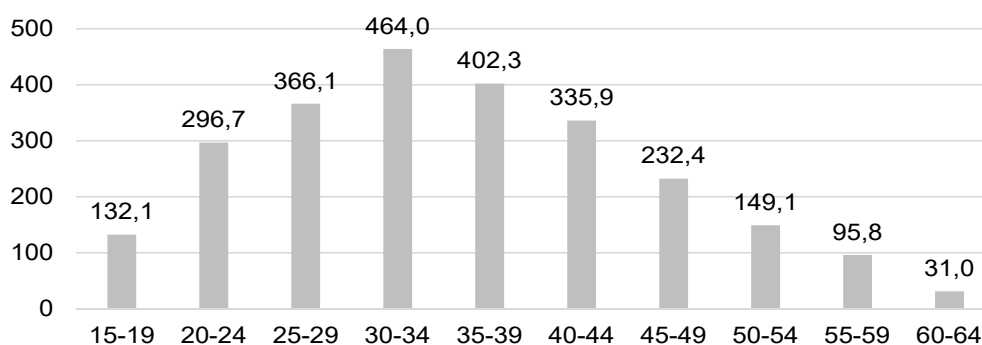

Рис. 7. Потенційні економічні втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах в ПЕР, млн грн.

Джерело: розраховано автором за статистичними даними [6; 7]

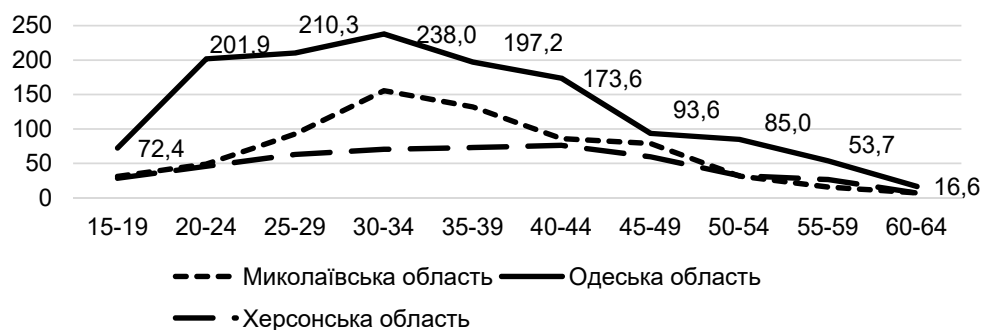

Рис. 8. Потенційні економічні втрати через передчасну смертність працездатного населення від самогубства у вікових групах в ПЕР за його суб'єктами, млн грн.

Джерело: розраховано автором за статистичними даними [6; 7]

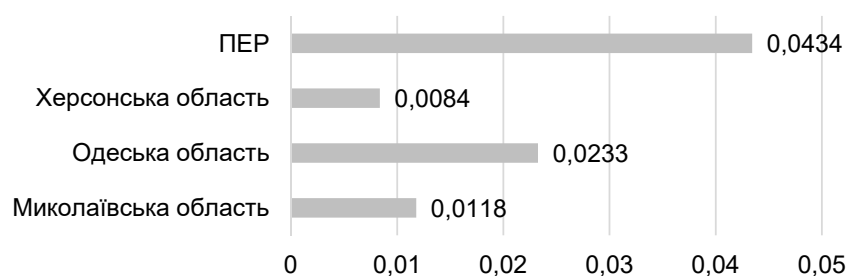

Рис. 9. Внесок потенційних економічних втрат через передчасну смертність від самогубств в ПЕР та його суб'єктів у загальній структурі ВРП України в 2019 році

Джерело: розраховано автором за статистичними даними [6; 7]

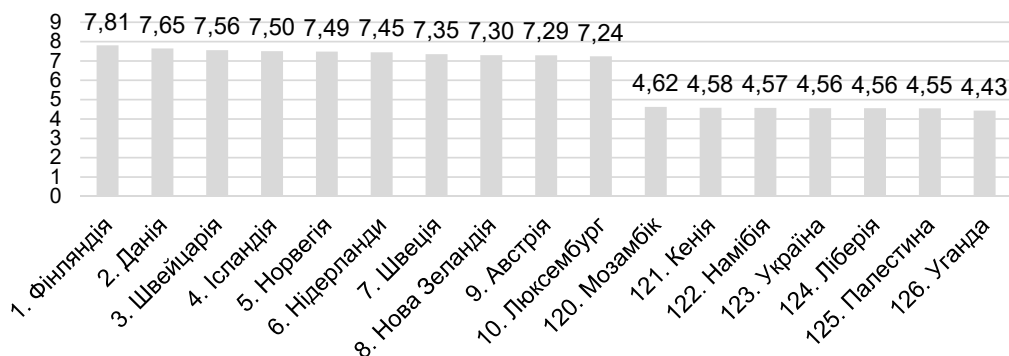

Рис. 10. Рейтинг окремих країн світу по рівню щастя, зокрема в Україні³

Примітка: 3 – РКСПЦ виражений від 1 до 10, чим він вищий, тим рівень щастя вище

Джерело: складено автором за даними [2]

Отже, загальний внесок відповідних втрат в ПЕР в загальній структурі ВРП України в 2019 році становить 0,0434%, зокрема відповідні втрати в Одеській області становлять 0,0233%, в Миколаївській області – 0,0118%; в Херсонській області – 0,0084 від ВРП України. Зазначені втрати є доволі високими, якщо врахувати інші економічні регіони України: Східний, Донецький, Придніпровський, Подільський, Центральний, Карпатський та Поліський. Тому необхідно шукати оптимальні шляхи зменшення рівня смертності від самогубств, як в цілому по Україні, так і по ПЕР, зокрема в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

Так, відомий закордонний вчений-соціолог Е. Дюркгейм вважав, що найбільший вплив на рішення людини зробити самогубство є соціально-економічні та психо-соціальні фактори [5], [9]. Саме ці основні фактори лежать в основі побудови рейтингу країн світу за рівнем щастя, до якого фахівці ООН включають очікувану тривалість життя, рівень ВВП на душу населення, відчуття безпеки і впевненості в завтрашньому дні, наявність громадянських прав і свобод, стабільність родин, рівень корупції, гарантії зайнятості, рівень довіри до основних інститутів влади тощо. Тому додатково акцентуємо увагу на рейтинг окремих країн світу по рівню щастя (РКСРЦ), зокрема в Україні (рис. 10). Наведемо перші 10 країн світу (з 153 досліджених держав світу), які мають найвищі рейтинги по рівню щастя, та порівняємо їх з Україною (дослідження проводили фахівці ООН з 2012 по 2020 рік).

Отже, порівнюючи значення рейтингу окремих країн світу за рівнем щастя з рейтингом окремих країн світу за рівнем самогубств, можна відзначити таку особливість, що чим розвиненіша в соціально-економічному плані країна, тим рівень самогубств нижчий, та навпаки. Тому з метою зменшення рівня самогубств в Україні, зокрема в ПЕР, необхідно звернути увагу на основні складники РКСПЦ та максимально їх покращувати,

що в кінцевому підсумку приведе до зменшення людських і економічних потенційних втрат через передчасну смертність, зокрема від самогубств.

Висновки з проведеного дослідження. За даними рейтингу 184 країн світу за рівнем самогубств на 100 тис. населення, Україна займає високу позицію – 15 місце із значенням – 18,5, що є доволі критичним порівняно з багатьма розвиненими країнами світу. Аналіз динаміки кількості самогубств в Україні в 2005–2019 рр. засвідчив, що намітилася стійка тенденція до їх зниження, відповідно, на 42%, зокрема в ПЕР (в Миколаївській області зменшення відбулося на 32,94%; в Одеській області на 31,86%; в Херсонській області на 27,85%). Серед ПЕР найбільший рівень зменшення кількості самогубств зафіксовано в Миколаївській області, а найменший – у Херсонській області. Аналізуючи кількість самогубств у 2019 році за віковими групами, було з'ясовано, що в середньому по ПЕР пік найвищого рівня самогубств припадає на період 30–44 роки, далі він зменшується, але у віковій групі 55–59 роки знову зростає, а в наступній віковій групі 60–64 роки зменшується.

Розраховані потенційні людські втрати в людино-роках через передчасну смертність працездатного населення від самогубства (ПСПНС) у віковій групі 15–64 роки, які в ПЕР становили 16,3 тис. люд.-років, внесок яких в загальноукраїнське значення становить 15,45%. Найбільші відповідні втрати по ПЕР фіксуються у таких вікових групах: 30–34 роки – 2970 люд.-років; 35–39 років – 2604 люд.-років; 25–29 років – 2356 люд.-років.

Оцінені потенційні економічні втрати через ПСПНС в 2019 році в цілому у віковій групі 15–64 роки в Україні становили 21,6 млрд грн, зокрема по ПЕР – 2,5 млрд грн. Найбільші відповідні втрати серед ПЕР зафіксовані в Одеській області – 1,34 млрд грн. З'ясовано, що загальний внесок відповідних втрат через ПСПНС в ПЕР в загальній структурі ВРП України в 2019 році становив 0,0434%, зокрема в Одеській області –

0,0233%, в Миколаївській області – 0,0118%; в Херсонській області – 0,0084 від ВРП України.

На жаль, Україна займає критичне положення серед багатьох розвинених країн світу за наведеним вище «рейтингом щастя» та має низьке його значення – 4,56, тобто займає 123 місце в цьому рейтингу. Визначено, що саме соціально-економічні і соціально-психологічні фактори найбільше мають вплив на рівень щастя. Чим менш щасливіші люди, тим вищий рівень самогубств. Тому з метою зменшення потенційних людських і економічних втрат від ПСПНС необхідно максимально покращувати значення показників, які входять до РКСПЩ, зокрема це має бути характерно для України і ПЕР. Так, пропонується уряду України максимально зменшувати рівень захворюваності і передчасної смертності (додаткової актуальності це набуває в умовах протікання пандемії COVID-19) серед населення, особливо економічно активного, що дасть змогу підвищити середньоочікувану тривалість життя; змінити економічну модель розвитку із сировинної на високотехнологічну (із високою часткою доданої вартості), це дозволить підвищити рівень ВВП і ВРП на душу населення; провести реформу ринку праці в Україні, що має передбачати максимальне зменшення тіньового сектору зайнятості, збільшення кількості платників податків, запровадження інноваційних форм зайнятості; створити гідні умови праці та забезпечити передумови до нарахування гідної заробітної плати для всього зайнятого населення; реально проводити ефективну боротьбу із хабарництвом і корупцією, що дозволить відновити довіру суспільства до всіх інститутів влади тощо. Наведені вище і багато інших напрямів відповідної державної політики дадуть змогу знизити рівень захворюваності і передчасної смертності, зокрема через самогубства, та зменшити людські і економічні втрати, сприятиме людському й економічному розвитку як України, так і ПЕР.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сайт Верховної Ради України. Рекомендації Парламентських слухань на тему: «Сучасний стан, шляхи і перспективи реформи у сфері охорони здоров'я України». Київ, 2018. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 17.11.2020).
2. Рейтинг країн світу по рівню самогубств. Гуманітарна енциклопедія: дослідження. Центр гуманітарних технологій, 2006–2020. Москва, 2020. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-suicide-ranking> (дата звернення: 17.11.2020).
3. Сайт Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Епідемія травматизму та смертності на дорогах: оцінка економічних, медичних та демографічних втрат України. Київ, 2020. URL: <https://idss.org.ua/index> (дата звернення: 17.11.2020).
4. Рингач Н.О., Луцик Л.В. Регіональні особливості втрат років потенційного життя через перед-

часну смертність від основних причин в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 3. С. 39–55.

5. Рингач Н.О. Втрати, спричинені смертю в результаті самогубств в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 2. С. 71–78.

6. Сайт Державної служби статистики України. Статистичні таблиці від А до Я. Київ, 2020. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/az.html (дата звернення: 17.11.2020).

7. Сайт Державної служби статистики України. Демографічний щорічник «Населення України за 2019 рік». Київ, 2020. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/index.asp (дата звернення: 17.11.2020).

8. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2019 році. Київ, 2020. URL: https://ucap.io/wp-content/uploads/2020/06/1_shadow_2019.pdf (дата звернення: 17.11.2020).

9. Шкіль Л.Л. Втеча від життя: унікальність філософії Еміля Дюркгейма. *Грані*. 2015. № 3. С. 108–112.

REFERENCES:

1. Sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy. Rekomendatsiyi Parlyamentskykh slukhan na temu: «Suchasnyy stan, shlyakhy i perspektyvy reformy u sferi okhorony zdorovya Ukrainy» [Website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Recommendations of the Parliamentary Hearings on the topic: «Current state, ways and prospects of health care reform in Ukraine»]. Available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (accessed 17 November 2020).
2. Rejtyng krajyn svitu po rivnju samogubstv. Ghumanitarna encyklopedija: doslidzhennja. Centr ghumanitarnykh tekhnologij, 2006–2020 [Ranking of countries in the world by suicide rate. Humanitarian encyclopedia: research. Center for Humanitarian Technologies, 2006–2020]. Available at: <https://gtmarket.ru/ratings/global-suicide-ranking> (accessed 17 November 2020).
3. Sajt Instytutu demografiji ta socialnykh doslidzhenj im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. Epidemija travmatyzmu ta smertnosti na dorogakh: ocinka ekonomichnykh, medychnykh ta demografichnykh vtrat Ukrainy [Website of the Institute of Demography and Social Research. MV Birds of the National Academy of Sciences of Ukraine. Epidemic of road injuries and deaths: assessment of economic, medical and demographic losses in Ukraine]. Available at: <https://idss.org.ua/index> (accessed 17 November 2020).
4. Rynghach N.O., Lushhyk L.V. (2018) Regionalni osoblyvosti vtrat rokiv potencijnogho zhyttja cherez peredchasnu smertnistj vid osnovnykh prychnyn v Ukraini [Regional features of loss of years of potential life due to premature mortality from the main causes in Ukraine]. *Demography and social economy*, vol. 3, pp. 39–55.
5. Rynghach N.O. (2017) Vtraty, sprychyneni smertju v rezul'tati samogubstv v Ukraini [Losses caused by suicide deaths in Ukraine]. *Demography and social economy*, vol. 2, pp. 71–78.
6. Sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy. Statystychni tablyci vid A do JA [Website of the State Statistics Service of Ukraine. Statistical tables from A to Z.]. Available at: <http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/>

Dialog/statfile_c_files/az.html (accessed 17 November 2020).

7. Sajt Derzhavnoi sluzhby statyky Ukrainy. Demografichnyy shhorichnyk «Naselennja Ukrainy za 2019 rik» [Website of the State Statistics Service of Ukraine. Demographic Yearbook «Population of Ukraine for 2019»]. Available at: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/index.asp (accessed 17 November 2020).

8. Zaghaljni tendenciji tinjovoji ekonomiky v Ukraini u 2019 roci [General trends of the shadow economy in Ukraine in 2019]. Available at: https://ucap.io/wp-content/uploads/2020/06/1_shadow_2019.pdf (accessed 17 November 2020).

9. Shkilj L.L. (2015). Vtecha vid zhyttja: unikalnistj filosofiji Emilja Djurkghejma [Escape from life: the uniqueness of the philosophy of Emil Durkheim]. *Border's*, vol. 3, pp. 108–112.